

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน และชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการสอนระดับอนุบาล ในชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้ แบ่งเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม

- 1.1 ความสำคัญและความเป็นมาชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
- 1.2 แนวคิดและหลักการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 1.3 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนสำหรับชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมกลางของประเทศ
- 1.4 หลักการทางศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมภาคใต้
- 1.5 สิทธิเด็กในทรรศนะอิสลาม
- 1.6 หลักการทางศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่จำเป็นในการพัฒนาเด็ก

ตอนที่ 2 ทฤษฎี แนวคิดและความรู้เกี่ยวกับการสอนระดับอนุบาลและการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

- 2.1 การศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย
- 2.2 รูปแบบการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยฉบับปรับปรุง

2.3 ความหมายและแนวคิดของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.4 เป้าหมายของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.5 ลักษณะและรูปแบบของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนที่จัดการสอนแบบพหุวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3.1 การทำงานความร่วมมือ

3.2 การพัฒนาโปรแกรม ฯ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1งานวิจัยด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

4.2งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชนไทยมุสลิม

ตอนที่ 1 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ในอดีตการจัดการศึกษาเป็นภาระของชุมชน หน่วยย่อยในชุมชน เช่น ครอบครัว วัด และสำนักเรียนต่าง ๆ มีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชนทั้งทางด้านวิชาหนังสือและอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาที่มีรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับพื้นฐานหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ต่อมาความหลากหลายของรูปแบบการศึกษาที่เคยมีอยู่ในชุมชนได้สูญหายไป

โดยรัฐเข้ามาควบคุมการศึกษาและนำเอาระบบการศึกษาของประเทศตะวันตกมาใช้แทนการศึกษาที่มีมาแต่เดิม ระบบการศึกษาแบบใหม่นี้มีลักษณะเป็นแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ จึงขาดความหลากหลาย และยืดหยุ่น อีกทั้งบทบาทนี้กลับเป็นของรัฐบาลส่วนกลางโดยโรงเรียนและครูที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศต่างอยู่ในฐานะตัวแทนรัฐบาลและเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน ชุมชนได้ถูกละเลย และมิได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ และวิถีชีวิตของชุมชน หลักการจัดการศึกษาแบบนี้ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จนคนเข้าใจว่าการศึกษาคือการไปโรงเรียน ทั้งที่บทบาทของโรงเรียนในการจัดการศึกษาได้เปลี่ยนไปแล้วจากการสอนหนังสือมาเป็น กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามา มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการจัดการศึกษาให้กับเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

จากความสำคัญของชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ทำให้มีการพัฒนากระบวนการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง เป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ซึ่งแนวคิดนี้ต้องการให้เด็กได้พัฒนาภายใต้บริบทของทั้งโรงเรียนและชุมชน มิใช่เป็นเพียงแค่การเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลืองานของโรงเรียน แต่เป็นกระบวนการทำงานความร่วมมือ (Partnership) การให้ความสำคัญกับชุมชนในการจัดการศึกษากับเด็กมีมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนก็เป็นผู้เลือกครู การศึกษาให้กับเด็ก (Berger, 1995) และในช่วงก่อนปี ค.ศ. 1990 ก็มีการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับเด็กโดยการเป็นอาสาสมัครในห้องเรียน เป็นผู้ที่ย่อยแนะนำในกลุ่ม และเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น (Workman and Gage, 1997) ซึ่งยังเป็นการจัดการศึกษาที่โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นผู้กำหนดบทบาทของชุมชน ให้เป็นผู้ที่เข้ามาช่วยเหลืองานของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของโรงเรียน ไม่ให้ชุมชนได้มีโอกาสได้คิดตัดสินใจร่วมกันกับโรงเรียน และชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาเด็ก เป็นการจัดการศึกษาที่มีได้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการศึกษาในวิถีชุมชนอย่างแท้จริง

1.2 แนวคิดและหลักการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ประมวลความรู้เกี่ยวกับระบบการศึกษา กับชุมชนไว้ดังนี้

1.2.1 ความแตกต่างระหว่างระบบการศึกษาที่มีแหล่งความรู้เพียงแห่งเดียว

(โรงเรียน) กับที่มีแหล่งความรู้แบบหลากหลายเหมือนการศึกษาของชุมชน คือ

1.2.1.1 ถ้าความรู้ที่โรงเรียนถ่ายทอดให้ (โดยแหล่งเดียว) นั้นไม่พัฒนาความสามารถสติปัญญาของบุคคลให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน ก็ทำให้สมาชิกใหม่ของชุมชนหรือเด็กนักเรียนขาดความสามารถ ทักษะที่จะดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองตามวิถีของชุมชน

1.2.1.2 เมื่อความสามารถ ทักษะที่ปัจเจกบุคคลได้รับไม่สามารถนำมาใช้และนำมาพัฒนาตนเองและชุมชนได้จึงทำให้พัฒนาการทางสติปัญญาความสามารถของชุมชนโดยรวมหยุดชะงักไปด้วย

1.2.1.3 ระบบการศึกษาที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน ได้จำกัดเนื้อหาการเรียนรู้อย่างเดียวเพียงบางด้านตามที่คุณจัดการศึกษา (รัฐ) ต้องการ บทบาทของการศึกษาซึ่งเคยทำหน้าที่สร้างบูรณาการของการเรียนรู้ให้ครอบคลุมกว้างขวางครบทุกด้านกลายเป็นการศึกษาแบบแยกส่วนที่มุ่งพัฒนาความสามารถ ทักษะเฉพาะด้าน (อาชีพ) และไม่ใช่ว่าด้านที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตและชุมชนเดิมด้วย

1.2.1.4 ความรู้ที่โรงเรียนถ่ายทอดนั้นเป็นไปตามความต้องการของภายนอกทำให้สิ่งที่ถ่ายทอดแก่ผู้เรียนนั้นมิใช่วัฒนธรรมหรือสติปัญญาของชุมชนโรงเรียนจึงมิได้ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมแก่ชุมชน

1.2.1.5 การให้คำนิยามว่าผู้ใดมีการศึกษาหรือไม่มีการศึกษาวินิจฉัยจากวุฒิบัตรเป็นเกณฑ์วัดโดยที่รัฐ (กระทรวงศึกษาธิการ - ทบวงมหาวิทยาลัย) เป็นผู้ให้ความชอบธรรมแทนชุมชน

เงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือและเกื้อกูลให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืนแบ่งเป็น 2 เงื่อนไขคือเงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Conditions) และเงื่อนไขที่จำเป็น (Necessary Conditions)

1.2.2 เงื่อนไขที่พอเพียงซึ่งจะทำให้โรงเรียนสามารถทำงานร่วมกับชุมชน มีดังนี้

1.2.2.1 มีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน บุคลากรทั้งของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องมีส่วนร่วมร่วมกันตรงกัน

1.2.2.2 การมีส่วนร่วมและความสนับสนุนจากภาคีอื่น ๆ

1.2.2.3 โครงสร้างของการจัดการศึกษาเป็นแบบแนวราบ

- 1) โครงสร้างระบบการบริหารจัดการของโรงเรียนเป็นแบบแนวราบ
- 2) โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับภาคีอื่น เช่นครอบครัว

ชุมชนมัลติยติ องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ฯลฯ เป็นแบบแนวราบมีความเสมอภาคมากขึ้น

1.2.2.4 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ

- 1) การขยายเป้าหมายของรัฐในการจัดการศึกษามาสู่ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
- 2) รัฐไม่ผูกขาดการจัดการศึกษา โดยกระจายไปสู่ชุมชน (แหล่งความรู้ที่หลากหลาย)
- 3) ปรับปรุงระบบบริหารจัดการของโรงเรียนให้เป็นแบบแนวราบขึ้น
- 4) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบโรงเรียน (รวมทั้งครู) ให้มีสัมมาทฤษฎีในเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนและพัฒนาครูให้มีเครื่องมือ (ความรู้ วิธีการ ช่องทาง งบประมาณ โอกาส ฯลฯ) ที่จะทำงานกับชุมชนได้
- 5) ปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนและเอื้อให้เกิดการถ่ายทอดสติปัญญาอย่างต่อเนื่องของชุมชน

1.2.2.5 ชุมชนมีเงื่อนไขพื้นฐานเพื่อการพัฒนา

1.2.3 เงื่อนไขที่จำเป็นซึ่งจะทำให้โรงเรียนสามารถทำงานร่วมกับชุมชน มีดังนี้

- 1.2.3.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของตนเอง
- 1.2.3.2 บุคลากรมีทัศนคติที่เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพของการพัฒนาตนเองของมนุษย์
- 1.2.3.3 บุคลากรมีทัศนคติที่เชื่อว่าความหลากหลาย (Diversity) เป็นลักษณะที่แท้จริงของธรรมชาติ และมีประโยชน์ในเชิงพัฒนา

1.2.4 กระบวนการเกิดและการดำเนินความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

1.2.4.1 แสวงหาระบบหรือกลไกที่จะสร้างหรือพัฒนาบุคลากรให้มีทัศนคติและวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการเกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ที่มองเห็นประเด็นปัญหา มีทัศนคติหรือมีวิสัยทัศน์ร่วมกันอยู่แล้ว

1.2.4.2 ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและวางแผนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ

1.2.4.3 จัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการจัดการตามกิจกรรมที่กำหนดในข้อ 2 โดยมีการสรุปประเมินผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

1.2.4.4 แสวงหาแนวทางของการขยายความคิด กิจกรรม การเรียนรู้ไปสู่ประชาชนในชุมชนและภาคีต่าง ๆ เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง

1.2.4.5 สืบหาหารูปแบบและระบบของความร่วมมือและความสัมพันธ์กับภาคีอื่น ๆ ภายนอกชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ให้เงื่อนไขที่ควรพิจารณาการเชื่อมประสานกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้
2. การกระจายอำนาจทางการศึกษา
3. รูปแบบการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนและชุมชน

และรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายเกิดภายใต้องค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ เด็ก ครู และชาวบ้าน

1.3 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนสำหรับชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมกลางของประเทศ

ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมกลางของประเทศ เช่นชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้ เป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมเด่นชัด ซึ่งมีวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ที่แตกต่างจากส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นความแตกต่างทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ที่มาและแหล่งกำเนิดของศาสนา มิใช่เพียงความแตกต่างในการปฏิบัติ ดังนั้นกระบวนการทำงานกับ

ชุมชนที่พัฒนามาจากชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศจึงไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้กับชุมชนไทยมุสลิม ภาครใต้ แม้ว่าจะมีลักษณะของความเป็นชาวบ้านในชนบทเหมือนกัน แต่มีรากฐานของระบบความคิด ความเชื่อ สิ่งยึดเหนี่ยว และวิถีชีวิต ต่างกัน จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดที่ยอมรับในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ โดยการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันและเคารพสิทธิของทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน เรียกว่า พหุสังคม (อมรา พงศาพิชญ์, 2537) และนักการศึกษาที่ได้รับแนวคิดพหุสังคมมาพัฒนาเป็นแนวคิดทางการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education)

จากงานเขียนของแบงค์ส และ แบงค์ส (Banks and Banks, 1989:) ได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมเอาไว้สรุปได้ว่า เด็ก ๆ มาโรงเรียนพร้อมกับความรู้ ค่านิยม และความรู้ที่เรียนรู้มาจากครอบครัวและชุมชน การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชนเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตรซึ่งจะกระตุ้น สนับสนุน และเตรียมโอกาสสำหรับครู พ่อแม่ และสมาชิกในชุมชนให้ทำงานร่วมมือกันในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชนเป็นสิ่งสำคัญของโรงเรียนและการปฏิรูปการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

จากทฤษฎีพหุวัฒนธรรมเห็นได้ถึงความสำคัญของการที่บุคลากรทางการศึกษาตลอดจนประชาชนในชุมชนต้องยอมรับและเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างกันและร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาให้กับเด็ก เด็กทุกคนอยู่ในวัฒนธรรมย่อยของตนและต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของชาติ ดังนั้นการทำให้เกิดความสมดุลระหว่างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมย่อยนั้นคือวัฒนธรรมการศึกษา ทางศาสนาอิสลามของชุมชน คือการเรียนรู้ศึกษาคัมภีร์อัล-กรุอ่าน ทุกเย็น หยุดวันพฤหัสบดี การเรียนในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด และการเรียนรู้จากการอบรมสั่งสอนและการเลียนแบบผู้ใหญ่ภายในครอบครัว และวัฒนธรรมหลักนั้นคือการศึกษาในส่วนของโรงเรียนตามหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 ซึ่งในปรัชญาของหลักสูตรได้ระบุถึงการจัดการศึกษาโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่าง บ้าน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อไป นับเป็นบทบาทของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4 หลักการทางศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมภาคใต้

1.4.1 กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)

กลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกันมีชื่อรวม ๆ กันว่า "กลุ่มชาติพันธุ์" โดยทั่วไปแล้วกลุ่มชาติพันธุ์หมายถึงกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันในแง่ของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทางที่มาของบรรพบุรุษ แต่ในบางบริบทมักจะใช้เรียกกลุ่มใดก็ได้ที่แตกต่างทางวัฒนธรรม และมีปัญหาในการอยู่ร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ (อารง สุทธาศาสน์, 2518 อ้างจาก เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

กลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มสังคมที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน มีบ่อยเช่นกันที่หมายถึงชนกลุ่มน้อยซึ่งมีวัฒนธรรมที่ต่างไปจากคนกลุ่มใหญ่ (สุนทรี พรหมเมศ, 2527 อ้างจาก เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

1.4.2 ศาสนาอิสลาม

1.4.2.1 ความหมาย : ศาสนา

"ศาสนา" ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "religion" มาจากภาษาละตินว่า "religio" หมายถึงความเกรงกลัวที่บุคคลมีต่อวิญญาณหรือเทพเจ้า (Hople, 1983 อ้างจากเสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2527:758) ได้ให้ความหมายศาสนาว่า "ศาสนา" หมายถึงลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักคือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้นอันเป็นฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง และแสดงหลักกรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ

1.4.2.2 ความหมาย : อิสลาม และ มุสลิม

อิสลามเป็นชื่อของศาสนาหรือวัฒนธรรมซึ่งเป็นระบอบในการดำเนินชีวิตโดยเรียกผู้ที่อยู่ในศาสนาหรือวัฒนธรรมนี้ว่า "มุสลิม" อิสลามจึงเป็นศาสนา ในความหมายของการยอมรับจากความศรัทธาต่อสิ่งที่นักวิชาการเรียกว่าเป็นสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ หรืออำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ที่ในอิสลามเรียกว่าพระเจ้าและเป็นพระเจ้าองค์เดียวซึ่งมีพระนามหนึ่งจากทั้งหมด

99 พระนามว่า อัลลอฮ์ โดยนัยแห่งความเป็นจริงอิสลามหาใช่เป็นเพียงศาสนาที่คนทั่วไปรับรู้กันไม่หากแต่อิสลามเป็นวัฒนธรรม หรือเป็นระบอบแห่งการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมไว้ทุกกิจการ เช่น ระบบการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ฯลฯ อิสลามจึงมิใช่ส่วนหนึ่งของชีวิตแต่อิสลามเป็นทั้งชีวิตของผู้นับถือ หรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นจนหลับ "มุสลิม" คือคำที่ใช้เรียกผู้นำอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือมุสลิมคือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม มุสลิมจึงหมายถึงผู้ที่น้อมมอบตนต่อพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์ (ซุบฮ์) แต่ผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

1.4.2.3 องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม

ระบบความเชื่อศรัทธาจะมีระดับเป็น "ศาสนา" ได้จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 5 นี้ได้แก่

- 1) ศาสดา คือท่านศาสดามูฮัมมัด (คือลฯ) ซึ่งเป็นศาสนทูตคนสุดท้ายจากพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์
- 2) คัมภีร์ คือพระมหาคัมภีร์อัล-กรุอ่าน ซึ่งประกอบด้วย 6200 โองการที่พระองค์อัลลอฮ์(ซุบฮ์) ประทานให้แก่มนุษยชาติโดยผ่านท่านศาสดามูฮัมมัด (คือลฯ) เป็นภาษาอาหรับ ซึ่งในปัจจุบันได้ถูกถอดความเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก
- 3) สาวก หรือผู้สืบทอด มุสลิมทุกคนเป็นผู้สืบทอดอิสลาม
- 4) ศาสนสถาน มัสญิด หรือสุเหร่าคือศาสนสถานหรือสถานที่ใช้ประกอบศาสนกิจ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ของมุสลิม
- 5) พิธีกรรม เนื่องจากอิสลามเน้นในการปฏิบัติควบคู่ไปกับหลักความศรัทธาพิธีกรรมหรือการปฏิบัติทางศาสนาจึงมีอยู่หลายประการอาทิ การปฏิบัตินมาซ (ละหมาด หรือนมาสต่อการพระเจ้า) การถือศีลอด เป็นต้น (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

1.4.2.4 โครงสร้างของอิสลาม

อิสลามประกอบด้วยโครงสร้าง 2 ส่วน คือ

- 1) โครงสร้างในส่วนที่เป็นหลักการศรัทธาหรือรูกัน (หลักการ) อิหม่าน (การศรัทธา) มีทั้งหมด 6 ประการ ได้แก่
  - (1) ศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า ต้องศรัทธาว่าพระองอัลลอฮ์มีจริง พระองค์ไม่เหมือนสิ่งใด ๆ พระองค์เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งหลาย
  - (2) ศรัทธาในบรรดามาลาอิกะฮ์ ซึ่งเป็นผู้รับใช้ของอัลลอฮ์ มาลาอิกะฮ์มีคุณสมบัติไม่เหมือนสิ่งใด ๆ ไม่มีรูปร่าง ไม่กินหรือไม่ดื่ม ไม่มีเพศ ไม่หลับนอน

มาลาอิกะฮ์เป็นผู้ช่วยเหลือมนุษย์ และบันทึกการกระทำของมนุษย์ทั้งดีและชั่ว

(3) คริสต์ทศวรรษในบรรดาคัมภีร์ คัมภีร์ที่พระองค์อัลลอฮ์ประทานมา มี 4 เล่ม คือคัมภีร์เตารอต(The Old Testment) ประทานให้แก่ท่านนบีมุซา (โมเซส) อลียะฮ์ คัมภีร์ อินญิล (The New Testment) ประทานให้แก่ท่านนบีอีซา (เยซูคริสต์) อลียะฮ์ คัมภีร์ซาบูรประทาน ให้แก่นบีดาอูด(เดวิด) อลียะฮ์ คัมภีร์อัล-กรุอาน ประทานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด (คือลช)

(4) คริสต์ทศวรรษในบรรดาศาสนทูต ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด (คือลช) เป็น ศาสนทูตองค์สุดท้าย

(5) คริสต์ทศวรรษในวันพิพากษา หรือวันอวสานของโลกว่าเป็นวันที่เกิดขึ้น จริงและมนุษย์จะได้รับการตอบแทนความดีความชั่วที่ได้กระทำไว้

(6) คริสต์ทศวรรษต่อกฎกำหนดสภาพการณ์ กฎกำหนดสภาพการณ์คือ ระเบียบอันรัดกุมที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้านำกำหนดไว้แก่โลกแก่มนุษยชาติมี 2 ลักษณะคือ

ก. กฎที่ตายตัว เมื่อประสบกับผู้ใดแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ทุกอย่าง ดำเนินไปตามพระประสงค์ เช่นการถือกำเนิด ชาติพันธุ์ รูปร่าง การโคจรของดวงดาว การ แปรปรวนของดินฟ้าอากาศ

ข. กฎที่ไม่ตายตัว โดยดำเนินไปตามความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและ ผล กิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในดุลยพินิจของมนุษย์ในอันที่จะใช้สติปัญญาที่พระเจ้าประทานมาเลือก ปฏิบัติตามข้อห้าม ข้อใช้ต่าง ๆ

2) โครงสร้างในส่วนที่เป็นหลักการปฏิบัติ หรือรูกันอิสลาม มีทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่

(1) การปฏิญาณตน ความว่า "ข้าปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูต (รَسُول) ของอัลลอฮ์"

(2) การนมาซ (ละหมาด หรือการนมัสการพระเจ้า) วันละ 5 เวลา

(3) การถือศีลฮิดในเดือนรอมฎอน

(4) การบริจาคซะกาต เป็นการจ่ายทานบังคับจากผู้มีทรัพย์สินครบรอบปีเมื่อเกินจำนวนที่กำหนดไว้แก่คนที่มีสิทธิ์รับซะกาตตามอัตราที่กำหนดไว้

(5) การประกอบพิธีฮัจญ์ คือการเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ อัลกะอูบะฮ์ หรือบัยตุลลอฮ์ และสถานที่ต่าง ๆ ในนครมักกะฮ์ ในช่วงเวลาที่กำหนด คือเดือน ชุลฮิจญะ หรือเดือนที่ 12 ตามคักราชอิสลาม เป็นหลักการปฏิบัติเพียงข้อเดียวที่ไม่บังคับให้มุสลิม ทุกคนต้องปฏิบัติ หากแต่ให้ปฏิบัติเฉพาะผู้ที่มีความสามารถทั้งทางร่างกายและทรัพย์สินเท่านั้น

(เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

1.4.3 การเข้ามาของอิสลามในประเทศไทย

ไทยเป็นประเทศหนึ่งในแถบเอเชียอาคเนย์เมื่ออิสลามเข้ามาในบริเวณนี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 ฉะนั้นอิสลามก็น่าจะเริ่มเข้ามาในดินแดนไทยปัจจุบันนี้นับตั้งแต่เวลานั้นเป็นต้นมา โดยเริ่มจากระดับชาวบ้านจนถึงชนชั้นผู้ปกครอง (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

คาบสมุทรมลายูเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมดั้งเดิมคือชาวชวาและมลายูมาตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 13 ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามามีบทบาทในคาบสมุทรมลายู การผสมผสานกันทางวัฒนธรรมซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากกิจกรรมการค้าขายทางทะเล และการประมงได้ปรากฏให้เห็นในการใช้ภาษา การแต่งกาย ประเพณีการกินอยู่ ลักษณะบ้านเรือน และอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าลักษณะการถ่ายทอดสู่หากันของวัฒนธรรมมีต่อเนื่องกันอย่างกว้างขวาง และเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลในศตวรรษที่ 13 วัฒนธรรมอันใดที่ขัดกับหลักของศาสนาอิสลามจะถูกตัดออกไป (สารานุกรมภาคใต้, 2529 อ้างจาก ศิริรัตน์ ธาณิธรานนท์, ดลมนรจณ์ บากา และฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์, 2538)

1.4.3.1 การเข้ามาของศาสนาอิสลามในภาคใต้

1) การเข้ามาของศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

เมื่อกล่าวถึง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ในปัจจุบัน ก็เท่ากับกล่าวถึงอาณาจักรปัตตานีในอดีต ซึ่งอาณาจักรปัตตานีในอดีตมีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบันรวมถึงบางส่วนของจังหวัดสงขลา คืออำเภอจะนะ และเทพา และบางสมัยยังครอบคลุมถึงกลันตัน ตรังกานู (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

อาณาจักรปัตตานีเจริญรุ่งเรืองมากเป็นรัฐอิสระที่มีความเจริญมั่นคงเป็นแหล่งวัฒนธรรมอิสลามและมาเลย์ เช่นภาษามลายูหรือภาษายาวีก็มีจุดกำเนิดอยู่ที่ปัตตานี ปัตตานีเป็นศูนย์กลางในการศึกษาศาสนา และมีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ของทั้งประเทศและโลกมาเลยทั้งหมด จากอาณาจักรปัตตานีจึงกลายมาเป็นจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสอย่างในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมหลักของประชากรในบริเวณนี้จะเป็นวัฒนธรรมอิสลามและมาเลย์ก็ตาม แต่ประชากร

บางส่วนที่เป็นส่วนน้อยก็ยังอยู่ในวัฒนธรรมพุทธ และขงจื้อตามที่ตนนับถือ โดยกลับกันกับในสมัย ลังกาสุกกะและศรีวิชัยที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัฒนธรรมพราหมณ์และพุทธมีเพียงส่วนน้อยที่อยู่ใน วัฒนธรรมอิสลาม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าอิสลามเข้ามาในอาณาจักรปัตตานีหลังจากพราหมณ์และ พุทธ โดยเชื่อว่าอิสลามได้เริ่มเข้ามาในภูมิภาคนี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 และเข้ามาอย่างเต็มที่จน ทำให้ภูมิภาคส่วนนี้เป็นอิสลามในคริสต์ศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

2) การเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูล

เนื่องจากความเป็นมาของจังหวัดสตูลมีที่มาและประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์และที่ มาเดียวกันกับอาณาจักรปัตตานี แต่มีความเกี่ยวข้องกับไทรบุรีดังนั้นการเข้ามาของศาสนา อิสลามในจังหวัดสตูลจึงต้องแยกกล่าวถึงต่างหากไม่สามารถกล่าวรวมกับการเข้ามาของศาสนา ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ซึ่งการสืบทอดทางวัฒนธรรมของจังหวัดสตูลมาจนปรากฏใน ปัจจุบันนี้ก็พบว่ามีส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ดังนี้

ความคล้ายคลึง : 1. ก่อนที่จะเป็นรัฐอิสลามดินแดนทั้ง 2 ส่วนประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา พราหมณ์และต่อมาเป็นพุทธก่อนจะนับถือศาสนาอิสลาม

2. ดินแดนทั้งสองเคยส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังสุโขทัย และอยุธยา และต่าง เคยทำการสู้รบและแข็งเมืองมาจนกระทั่งถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อแพ้ ก็จะถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยพร้อมด้วยทรัพย์สินต่าง ๆ โดยมาอยู่รอบนอกพระนครทั้งในสมัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์

ความแตกต่าง : อาณาจักรปัตตานีเป็นศูนย์กลางของความเจริญรุ่งเรืองกล่าวคือ เป็นศูนย์กลาง ของวัฒนธรรมอิสลามที่มีภาษาของตนเองที่เรียกว่าภาษามลายูหรือยาวิ ในขณะที่ทางไทรบุรีเป็น เพียงผู้นำภาษามาใช้และเมื่อติดต่อกับทางพระนครมากขึ้นจึงสามารถพูดภาษาไทยแบบได้ได้

ก่อนปี พ.ศ. 2356 สตูลเป็นตำบลหนึ่งของเมืองไทรบุรีเรียกว่า"มุเก็มสโตย" หมายถึงตำบล กระท้อน ในปี พ.ศ. 2452 รัฐบาลไทยได้ยกเมืองไทรบุรี กสินตัน ตรังกานุ และปะลิสให้กับประเทศ อังกฤษเพื่อแลกกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจนทำให้สตูลแยกออกมาจากมณฑลไทรบุรีไปรวมกับ มณฑลภูเก็ต และต่อมาในปี พ.ศ. 2468 ไปขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงได้ยกฐานะเมืองสตูล เป็นจังหวัดเรียกว่าจังหวัดสตูล (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล, 2533)

ตระกูลของไทรบุรี เจมส์ โล สันนิษฐานว่าเป็นราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14...
ตามประวัติศาสตร์ของไทรบุรีนี้อ้างว่าราชวงศ์ไทรบุรีกับราชวงศ์ไทยเนราชวงศ์เดียวกัน...
พวกไทรบุรีนับถือศาสนาพุทธและฮินดู จนกระทั่งถึงแผ่นดินของพระองค์มหาวงษ์ ราว พ.ศ. 2044
จึงมีซีค้อบดุลลาร์ นำคัมภีร์โกหฺร่าน (ที่ถูกต้องคือคัมภีร์อัล-กรุฮ่าน) เดินทางมาจากเมืองมักกะ
มาเผยแพร่ พระเจ้าแผ่นดินจึงทำลายพระพุทธรูปและวัดสร้างเป็นสุเหร่าแทน แต่พระพุทธรูปศาสนา
ยังไม่หมดไปจากไทรบุรี (ม.ล.มานิจ ชุมสาย, 2517 อ้างจากเสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531: 152)

พงศาวดารเมืองไทรบุรี (ตามฉบับที่มีอยู่ในศาลาลูกขุน)กล่าวไว้ว่า "...เจ้าเมืองไทรบุรีตั้ง
แต่ที่ 1 ถึงที่ 6 นับถือพุทธศาสนาที่ฝั่งศพหามีไม่...ลำดับวงศ์ตระกูลไทรบุรีตั้งแต่องค์ที่ 7 ตลอดมา
ถือศาสนาอะหะหมัด (ที่ถูกต้องคือศาสนาอิสลาม) มีที่ฝั่งศพเรียกว่าบาราหฺที่ 7
พระองค์มหาวังศาได้เป็นเจ้าเมืองไทรบุรีเปลี่ยนเป็นธรรมเนียมอิสลามนับถือศาสนาอะหะหมัด
(ที่ถูกต้องคือศาสนาอิสลาม) เปลี่ยนชื่อเรียกว่าสุลต่านมุนฟานชะ ตั้งเมืองอยู่ที่ปากน้ำกวาลามูตา
(ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ, 2506 อ้างจากเสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531: 206)

1.4.4 ชาวไทยมุสลิมกับวัฒนธรรมอิสลาม

เสาวณีย์ จิตต์หมวด (2531) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้คือ วัฒนธรรมคือวิถีในการ
ดำเนินชีวิตและรูปแบบแห่งพฤติกรรมมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันมีการติดต่อสังสรรค์กัน
(Social Interaction) ในระยะนานพอสมควรโดยมีอาณาเขตและวิถีชีวิตร่วมกันย่อมเกิดเป็นสังคม
ขึ้น และได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมอิสลามไว้ดังนี้ สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามซึ่งเกิด
จากความอ่อนน้อมยอมตนต่ออัลลอฮฺพระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติสุขทั้งในโลกนี้และ
โลกหน้า

วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺโดยทางพระมหาคัมภีร์อัล-กรุฮ่านซึ่งได้
ประมวลสรรพวิชาต่าง ๆ ไว้เป็นจำนวนมากตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกหนึ่งที่มาคือ
จากท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) โดนทางซุนนะหฺ คือคำสั่งสอนและแบบฉบับของท่าน

วัฒนธรรมอิสลามมีหน้าที่คือเป็นสิ่งที่กำหนดและควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และสังคม เพื่อความเป็นระเบียบของสังคมและเป็นการกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของมุสลิมเพื่อการตอบแทนด้วยรางวัลสวรรค์อันนิรันดร์ในโลกและเพื่อให้พ้นจากการลงโทษอันแสนสาหัสในไฟนรก (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531)

1.5 สิทธิเด็กในทรรศนะอิสลาม

1.5.1 เด็กในทรรศนะอิสลาม

อนัส แสงอารีย์ (2536: 10) ได้กล่าวถึงเด็กตามแนวคำสอนของอิสลามนั้น ถูกนับตั้งแต่มีกการปฏิสนธิระหว่างเชื้ออสุจิของชาย (บิดา) กับไข่ของหญิง (มารดา) ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นชีวิตของเด็กในครรภ์มารดา เป็นระยะเวลาประมาณ 9 เดือนโดยเฉลี่ย ต่อมาคือวัยทารกจนถึงวัยที่เด็กก้าวเข้าสู่วัยรุ่นหรือบรรลุนิติภาวะตามนิยามของอิสลาม คือมีความพร้อมทั้งทางด้านสติปัญญาและร่างกาย

การแบ่งช่วงอายุของเด็กตามแนวคิดของอิสลาม จากคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ อัล-กรุอ่านและอัล-หะดีษ (คำสอนของศาสดามุฮัมมัด(ศ็อล ฯ)) ไม่ได้แบ่งช่วงอายุต่าง ๆ ของเด็กไว้อย่างละเอียดอย่างที่นักจิตวิทยาพัฒนาการในปัจจุบันได้แบ่งเอาไว้ เป็นการกล่าวถึงช่วงอายุบางช่วงของเด็กเพื่อเป็นประโยชน์ในการเลี้ยงดูและอบรมบ่มนิสัยและชี้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของช่วงอายุนั้น ๆ โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. วัยทารกในครรภ์มารดา เริ่มตั้งแต่มีกการปฏิสนธิระหว่างเชื้ออสุจิเพศชาย (บิดา) กับไข่ของเพศหญิง (มารดา) จนถึงกำหนดคลอดมีระยะเวลาประมาณ 9 เดือน
2. วัยทารกที่มึมน้ำนมมารดา ตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 หรือ 2 ปีครึ่ง
3. วัยเด็กที่ต้องกำชับในเรื่องการนมาซ (ละหมาดหรือการนมาซการพระเจ้า) และบัญญัติอิสลามอื่น ๆ 7- 10 ปี
4. วัยเด็กที่ต้องมีการทำโทษ (เมียนตี) เมื่อละเลย หรือละเมิดบัญญัติอิสลาม และต้องแยกที่นอนของเด็ก ๆ (ทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ) ออกจากกัน เมื่ออายุ 10 ปีขึ้นไป

จะเห็นได้ว่าไม่มีการกล่าวถึงเด็กวัย 3- 7ปี แต่ก็มีได้หมายความว่าเด็กวัยนี้ไม่มีความสำคัญ แต่ตรงกันข้ามเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีความสำคัญมาก เมื่อพิจารณาจากการแบ่งวัยของเด็กที่ระบุในคัมภีร์อัล-กรุอ่าน และอัล-หะดีษ ระบุว่าวัยที่ต้องกำชับในเรื่องของการมาฆและบัญญัติอิสลามอื่น ๆ เริ่มที่อายุ 7 ปี นั้นแสดงว่าก่อนหน้านั้นเด็กจะต้องมีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของเขามาก่อนแล้วเมื่ออายุ 7 ปีจึงมีคำสั่งให้ปฏิบัติ นั่นคือการเรียนรู้ในช่วง 3- 7 ปีนั่นเอง และวิธีการที่ดีที่สุดก่อนที่จะมีการบังคับเมื่ออายุ 7 ปี คือการสร้างแบบอย่างให้เด็กได้เห็นและปฏิบัติตาม เป็นวัยที่บิดามารดา ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความใกล้ชิด ให้ความรัก ความอบอุ่น และเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อปลูกฝังรากฐานของศาสนธรรมให้กับเด็ก

1.5.2 ฐานะของเด็กในทรรศนะอิสลาม

อนัส แสงอารีย์ (2536) กล่าวถึงฐานะของเด็กตามทรรศนะของอิสลามที่มีการกล่าวถึงในคัมภีร์อัล-กรุอ่าน และอัล-สุนนะฮ (วัจนะ และแบบอย่างของศาสดามุฮัมมัด (คือล ๔)) ดังนี้

1.5.2.1 เด็กในฐานะเครื่องประดับชีวิตในโลกนี้ หมายถึงลูก ๆ มีส่วนทำให้ชีวิตของบิดามารดาสมบูรณ์ขึ้นด้วยความรู้สึก ความสำนึกรับผิดชอบ การรู้จักสิทธิของผู้อื่น การทำงานและต่อสู้ดิ้นรน เพื่อความสุขและอนาคตของลูก อีกความหมายหนึ่งก็คือเครื่องประดับที่หมายถึงเปลือกนอกที่ไม่ใช่เนื้อแท้และแก่นของชีวิต ไม่จริงยั่งยืน ต้องสูญสลายไปในที่สุด การมีลูกโดยไม่เข้าไปจัดการดูแลเอาใจใส่ เลี้ยงดูและให้การอบรมบ่มนิสัยไม่ได้มีความหมายอะไรแก่ชีวิต มีหน้าซ้ำสิ่งทีตามมาก็คือปัญหาต่าง ๆ

1.5.2.2 เด็กในฐานะเป็นความรับผิดชอบของบิดามารดาและสังคม หมายความว่าบิดามารดาต้องรับผิดชอบต่อลูก ๆ ซึ่งความหมายของความรับผิดชอบต่อศาสนาอิสลามหมายถึงการมีหน้าที่ปกป้องให้พ้นความเลวร้ายต่าง ๆ ทั้งบนโลกนี้และไฟนรก ดังนั้นพ่อแม่ต้องเตรียมการในสิ่งที่ดี ๆ ให้กับลูก คือการเลี้ยงดูและให้การอบรมที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยปกป้องเขาให้พ้นจากความเลวร้ายต่าง ๆ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

1.5.2.3 เด็กในฐานะที่เป็นทายาทของครอบครัวและสังคม หมายถึงเด็กเป็นผู้สืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ เป็นคนรุ่นใหม่ของสังคม แนวโน้มของสังคมขึ้นอยู่กับพวกเขา แต่แนวโน้มของพวกเขาก็ขึ้นอยู่กับบิดามารดาและผู้ใหญ่เป็นหลัก

1.5.2.4 เด็กในฐานะที่เป็นผลไม้แห่งดวงใจ หมายถึงเป็นสุดยอดแห่งความรัก ความผูกพันกับชีวิต ความดี ความสวยงามและข่าวดี และทำอย่างไรให้เป็นผลไม้ที่มี

คุณภาพ อร่อย สวยงาม และสมบูรณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับพ่อแม่และสิ่งแวดล้อม

1.5.2.5 เด็กในฐานะที่เป็นผู้บริสุทธิ์ หมายถึงมนุษย์เกิดมาในสภาพที่บริสุทธิ์เหมือนผ้าขาว อิสลามไม่เชื่อเรื่องบาปเดิม หรือกรรมเก่าของมนุษย์

1.5.2.6 เด็กในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม หมายความว่า เด็กที่เกิดมาทุกคนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เขามีชีวิตอยู่ เขาควรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมหรือควรจะมีสิทธิที่จะได้รับความสนใจจากสังคมด้วย

1.5.2.7 เด็กในฐานะที่เป็นสิ่งล่องใจ หมายความว่าลูกเป็นของขวัญหรือเป็นของฝาก หรือเป็นความรับผิดชอบที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่มนุษย์ พระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ประจักษ์ว่า มนุษย์ปฏิบัติอย่างไรกับลูก ๆ หรือเด็ก ๆ มนุษย์จะมีความรักและความเอ็นดูเมตตาแก่ลูก หรือไม่ ให้ความสนใจดูแลและรับผิดชอบต่อลูกมากน้อยเพียงใด ดังนั้นมนุษย์จะผ่านการทดสอบนี้ไปได้อย่างประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลต่อไปนี้

- 1) เข้าใจเจตนาของอัลลอฮ์เกี่ยวกับเด็กหรือไม่และมากน้อยเพียงไร
- 2) รู้จักเด็กและเข้าใจธรรมชาติของเด็กหรือไม่และมากน้อยเพียงไร
- 3) รู้จักและเข้าใจในบทบาทสิทธิและหน้าที่ของเขาต่อเด็กหรือไม่และ

มากน้อยเพียงไร

- 4) รู้จักและเข้าใจวิธีการที่จะแสดงบทบาท สิทธิและหน้าที่ที่มีต่อเด็ก

ในด้านหนึ่งของการทดสอบอิสลามก็ไม่ลืมที่จะเตือนว่าอย่าให้ความสนใจและความรับผิดชอบที่เรามีต่อลูก หรือเด็กนั้นมีมากจนถึงขั้นหลงตัวลืมตน ลืมอัลลอฮ์ และลืมหรือบกพร่องในภารกิจด้านอื่น ๆ ที่มีต่อบุคคลและสังคม

1.5.3 สิทธิเด็กในทรรศนะอิสลาม

ครอบครัวคือสถาบันหลักในการที่จะดำรงและรักษาไว้ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ของเด็ก ถัดมาได้แก่บุคคลที่ใกล้ชิด เช่นญาติพี่น้อง ต่อมาคือสถาบันการศึกษา หรือครูผู้ให้การอบรมเด็ก และสุดท้ายคือสถาบันรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ที่จะต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สิทธิเด็กในทรรศนะของอิสลาม อนัส แสงอารีย์ (2536) อธิบายไว้ดังนี้

1.5.3.1 ชีวิตของลูก ขึ้นอยู่กับบิดามารดา นั่นคือบิดามารดามีบทบาทความรับผิดชอบต่อชีวิตของลูก บิดามารดาต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีวิถีชีวิตที่ดี รักใคร่ปรองดองกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยดี ทำให้ลูกเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นเด็กที่มีความจำเริญในชีวิต

การเป็นคนดีของบิดามารดาจะส่งผลสะท้อนที่ดีต่อชีวิตของลูก และการเป็นคนดีของลูกจะส่งผลสะท้อนที่ดีต่อชีวิตของบิดามารดาเช่นกัน ทั้งชีวิตในโลกนี้และในปรโลก

1.5.3.2 ขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ให้ลูกที่จะเกิดมาพ้นจากความชั่วต่าง ๆ พ่อแม่จะต้องขอพรจากอัลลอฮ์ตั้งแต่ลูกยังไม่ปฏิสนธิ

1.5.3.3 สามีจะต้องดูแลเอาใจใส่ภรรยาที่กำลังตั้งครรภ์ด้วยดี ช่วงที่ภรรยา กำลังตั้งครรภ์เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่งของครอบครัว ผู้เป็นสามีจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยทั้งในด้านการเสริมสร้างสุขภาพจิตแก่ภรรยา และช่วยแบ่งเบาภาระต่าง ๆ ภายในบ้านที่นางรับผิดชอบอยู่ เพื่อไม่ให้เด็กที่อยู่ในครรภ์ได้รับการกระทบกระเทือน เพื่อการให้ความสำคัญกับช่วงเวลานี้ หลักการปฏิบัติทางศาสนาบางประการที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็กที่อยู่ในครรภ์ เช่นการถือศีลอดของมารดา ได้รับการผ่อนปรนให้ด้วยการให้ทานชดเชยได้ อิสลามถือว่าอันใดที่เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์ของมนุษย์นั้นไม่ควรที่จะฝ่าฝืน

1.5.3.4 สิทธิของทารกแรกเกิด (หน้าที่ของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู)

1) แสดงความยินดีกับบิดามารดาของเด็กที่เพิ่งเกิดใหม่และขอพรให้
2) อะชาน (การประกาศเพื่อเชิญชวนสู่การละหมาด) และอิกอมะฮ์ (การกล่าวก่อนเริ่มละหมาด) ช่างูของเด็กทารก โดยอะชานเบา ๆ ช่างูชววา และอิกอมะฮ์เบา ๆ ช่างูชายเมื่อทารกถูกคลอดออกมาจากครรภ์ของมารดา เพื่อให้สิ่งแรกที่สัมผัสประสาทการได้ยินของมนุษย์เป็นถ้อยคำของการเรียกร้องเชิญชวนที่ประกอบขึ้นด้วยความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ และประโยคปฏิญาณตนในการเข้ารับนับถืออิสลาม

3) ทำตะหนัก (เปิดปากเด็กทารก) โดยการเคี้ยวอินทผลัม หรือถ้าไม่มี ให้ใช้ผลไม้ชนิดอื่น ที่มีประโยชน์ ที่หาได้ แทนได้ แล้วป้อนให้เด็กแรกเกิดเพียงเล็กน้อย โดยการใช้นิ้วมือที่สะอาดป้ายเบา ๆ ในปากเด็กให้แห้ง เพื่อให้ลิ้น ปาก และเหงือกเริ่มทำงาน เตรียมตัวเพื่อดูดนมจากแม่

4) โคนผมไฟ มีแบบอย่างการปฏิบัติจากท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล ฯ) คือ โคนผมไฟในวันที่ 7 หลังคลอด โดยโคนผมทั้งหมดของทารกแล้วนำไปชั่งน้ำหนักแล้วเทียบค่าน้ำหนักนั้นด้วยเงินและนำไปบริจาคแก่คนยากจน การโคนผมไฟทำเพื่อสุขภาพการดูแลและทำความสะอาดศีรษะ และผลในทางสังคมจากการบริจาคทาน ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เกิดมาต้องเกี่ยวข้องกับสังคมและต้องรับผิดชอบต่อสังคม

5) ตั้งชื่อเด็ก ให้ตั้งชื่อเมื่อพร้อม นั่นคือหาชื่อที่ดีได้ หรือตามความจำเป็น เช่นการที่ต้องมีชื่อตามกฎหมาย มีหลักการในการตั้งชื่อคือ เลือกชื่อที่ดีและไพเราะ หลีกเลียง

จากชื่อที่เลวและไม่สุภาพทั้งหลาย หลีกเลียงจากชื่อที่มีความหมายเกี่ยวกับโชคร้ายหรือลางร้าย หลีกเลียงจากชื่อที่เฉพาะเจาะจงสำหรับอัลลอยเท่านั้น หลีกเลียงจากชื่อที่มีความหมายบอกถึงความสำเร็จ หรือโชคดี หลีกเลียงจากชื่อที่เป็นชื่อเรียกเทพเทวดา หรือเจ็ดที่ถูกเคารพบูชา หลีกเลียงจากชื่อที่มีลักษณะไปในทางหลงไหล เลื่อนลอย ไร้สาระ เพื่อฝัน ให้ตั้งชื่อเล่นว่า บิดาของ... หรือมารดาของ.....

6) อะกิเกาะฮ คือการเชือดแพะหรือแกะ เพื่อปรุงอาหารเลี้ยงแขก เนื่องจากเด็กที่เกิดใหม่ เมื่อเด็กอายุได้ 7 วัน

7) ทำคิตาน หมายถึงการการขลิบปลายหนังหุ้มอวัยวะเพศชายออก ซึ่งจะทำในช่วงวันแรก ๆ

1.6 หลักการทางศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่จำเป็นต่อการพัฒนาเด็ก

จากหลักการและรูปแบบของการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (ทศนา แชมมณี และคณะ, 2535) ได้มีการศึกษาถึงแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาเด็กไทยไว้ใน 4 หัวข้อใหญ่ ๆ คือ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการกัลยาณมิตร ซึ่งเมื่อศึกษาหลักการทางศาสนาอิสลามในหัวข้อเดียวกัน สามารถอธิบายหลักการทางศาสนาพุทธและหลักการทางศาสนาอิสลามที่จำเป็นต่อการพัฒนาเด็กได้ดังนี้

1.6.1 หลักการทางพุทธศาสนาในการพัฒนาเด็ก

1.6.1.1 กระบวนการพัฒนามนุษย์ พุทธศาสนาให้พัฒนามนุษย์ทั้งรูปและนามไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ การพัฒนาทางด้านร่างกาย ใช้หลักของศีลในการควบคุมพฤติกรรม หลักความพอดีในการเลี้ยงดู การพัฒนาด้านจิตใจ ใช้หลักของสมาธิในการพัฒนา การพัฒนาทางด้านสติปัญญา ใช้หลักของรู้คิดมีเหตุผลเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ การพัฒนาทางด้านสังคม ใช้หลักของวิชาและกรุณาเพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

1.6.1.2 กระบวนการพัฒนาสติปัญญา พุทธศาสนายึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา โดยมีกระบวนการพัฒนานิปัญญาที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตคือหลักอริยสัจ 4

ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1. การกำหนดปัญหา (ทุกข์) 2. การหาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) 3. การกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ) 4. แสวงหาวิธีการในการแก้ปัญหา (มรรค)

1.6.1.3 กระบวนการพัฒนาคุณธรรม พุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นสำคัญ โดยกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. ศิล เป็นการฝึกหัดอบรม กาย และวาจา ปรากฏออกมาคือการพูดดี ทำดี ดำรงชีวิตดี
2. สมาธิ เป็นการฝึกอบรมให้มีความคิดแน่วแน่ ตั้งใจจริง ปรากฏออกมาคือความเพียร การระลึกรู้ จิตตั้งมั่น
3. ปัญญา เป็นการฝึกอบรมให้รู้จริง เห็นแจ้ง ปรากฏออกมาคือ ความเห็นที่ตรงความจริง และความดำรงชอบ

หลักไตรสิกขาดังกล่าว สอดคล้องกับองค์คุณ 3 ประการคือ การรักษาศิล เพื่อละเว้นความชั่ว ประพฤติธรรมเพื่อสร้างความดี และฝึกสติภาวนาเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์ใสสะอาด

1.6.1.4 กระบวนการกัลยาณมิตร หลักพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับผู้ให้การเลี้ยงดู ไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา หรือครู โดยเฉพาะมารดา คือมิตรในเรือน ในมงคลสูตร คาถา ที่ 4 ได้กล่าวถึงมงคลของผู้ที่บำรุงบิดา มารดา และการสงเคราะห์บุตร ภรรยา

1.6.2 หลักการทางศาสนาอิสลามในการพัฒนาเด็ก

1.6.2.1 กระบวนการพัฒนามนุษย์ ตามหลักการทางศาสนาอิสลาม พระเจ้ามีจุดประสงค์ในการสร้างมนุษย์ เพื่อการเคารพภักดี หรือเรียกว่าอิบาดะฮ์ เป็นการเฉพาะ การปฏิบัติตามเจตนาของพระองค์จึงเป็นภารกิจของมนุษย์ อันจะทำให้เขาได้พบกับความสมบูรณ์ในบั้นปลายของชีวิตนั่นคือใกล้ชิดพระองค์ ได้รับความเมตตาจากพระองค์ เพื่อให้ชีวิตของมนุษย์ดำเนินภารกิจเพื่อพระองค์อย่างราบรื่น พระองค์ยังกำหนดให้สิ่งที่ถูกสร้างทั้งหมด ไม่ว่าจะอยู่ในโลกแห่งการกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว หรือโลกที่สัมพันธ์กับสภาวะโดยทั่วไปนั้น ก็เพื่ออำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ทั้งสิ้น และพระองค์ยังกำหนดหน้าที่ของมนุษย์ไว้ 2 ส่วนคือ หน้าที่ต่อพระองค์ และหน้าที่ต่อสังคม ดังนั้นกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางศาสนาอิสลามจึงเป็นหน้าที่ของบิดา มารดา ที่จะต้องอบรมสั่งสอน ทั้งทางด้าน จิตใจ สติปัญญา สรีระ และสังคม

1.6.2.2 กระบวนการพัฒนาสติปัญญา หลักการทางศาสนาอิสลามแบ่งประเภทของความรู้เป็น 2 ประเภท คือ ศาสนาที่เป็นฟิรฎูฮีน หมายถึงศาสนาที่บังคับให้ผู้ที่เป็นมุสลิมทุกคนต้องศึกษา และต้องปฏิบัติตาม ศาสนาดังกล่าวเกี่ยวกับหลักศรัทธา และจริยธรรม โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์เป็นผู้ที่สมบูรณ์ และควรวางพื้นฐานให้แก่เด็ก ๆ สำหรับการเป็นมุสลิมที่ดีเมื่อพวกเขาโตขึ้น ศาสนาที่ 2 คือ ศาสนาที่เป็นฟิรฎูกิฟายะฮฺ ศาสนาที่บังคับเฉพาะสมาชิกบางส่วน ของสังคม เช่น วิชาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หากสังคมใดไม่มีผู้ที่ศึกษาศาสตร์เหล่านี้ ศาสนาเหล่านี้จะกลายเป็นศาสนาบังคับสำหรับทุกคนทันที เนื่องจากศาสดานี้ มุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในสังคม

1.6.2.3 กระบวนการพัฒนาคุณธรรม โครงสร้างของอิสลามมีหลักการสำคัญ 2 ประการคือ หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ ถือเป็นโครงสร้างสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางอิสลาม และหลักการของศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับความตักวา หมายถึงความยำเกรงต่อพระเจ้า นั่นคือสิ่งสำคัญที่ทำให้มุสลิมเกรงกลัวต่อบาป เพราะความยำเกรง ไม่ทำในสิ่งที่พระเจ้าห้าม เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ หะรอม หรือบาปและคัมภีร์อัล-กุรอาน ได้กล่าวถึง การยอมรับการให้เกียรติกันและกันไว้เพื่อเป็นการสร้างคุณธรรม คือ

"และเมื่อท่านทั้งหลายได้รับการคารวะ ก็จงให้การคารวะที่ดีกว่า หรือตอบแทนการคารวะนั้น"

1.6.2.4 กระบวนการกัลยานมิตร หลักการและคำสอนของศาสนาอิสลาม ให้ความสำคัญกับมารดา จากอัลฮะดีษ หรือคำสอนของศาสดา ที่ชายผู้หนึ่งถามท่านศาสดาว่า

"ใครคือผู้ทรงสิทธิ์ในการเป็นสหายที่ดีของข้าพเจ้า ท่านศาสดาตอบว่า แม่ของท่าน เขาถามอีกว่า รองลงมาคือใคร ท่านศาสดาตอบว่า แม่ของท่าน เขาถามว่าต่อไปเป็นใคร ท่านศาสดาตอบว่า แม่ของท่าน ถามอีกว่า ต่อไปเป็นใครอีก ท่านศาสดาตอบว่า พ่อของท่าน" (รายงานโดย บุคคอรีย์ และมุสลิม)

ตอนที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และความรู้เกี่ยวกับการสอนระดับอนุบาลและการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.1 การศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย

ในปี พ.ศ. 2528 ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เริ่มต้นโครงการวิจัยแม่บทเรื่อง "การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย : รูปแบบสำหรับการศึกษาปฐมวัย" โดยมีวัตถุประสงค์คือ แสวงหาหลักการอบรมเลี้ยงดูเด็กหรือหลักการพัฒนาเด็กปฐมวัย ที่มีลักษณะสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และหลักการพัฒนาเด็กของสากล และเพื่อพัฒนารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่ตั้งอยู่บนหลักการที่พัฒนาขึ้น จากโครงการวิจัยแม่บทนี้ นำไปสู่งานวิจัยโครงการย่อยต่าง ๆ และดำเนินการเป็นลำดับต่อมาจนถึงโครงการย่อยที่ 7 ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญของโครงการ คือการแสวงหาหลักการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและหลักการพัฒนาเด็กของสากลเพื่อพัฒนารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและสร้างองค์ความรู้ในการสอนนิติตสาขการศึกษาปฐมวัย

จากหลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย (ทศนา แชนมณี และคณะ, 2535) ได้บอกถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยของไทย ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี มีสุขนิสัยที่ดี รักความสะอาด มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมตามวัย
2. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา เป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ สามารถคิด กล้าคิด กล้าถาม กล้าพูด กล้าทำ รู้จักแสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถแก้ปัญหาและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. พัฒนาการทางด้านคุณธรรม เป็นผู้มีการปฏิบัติดีตามโอวาท 3 ของพระพุทธศาสนา คือ เว้นชั่ว ทำดี และมีกจิตให้ผ่องใส และมีคุณธรรมต่าง ๆ ได้แก่ มีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตากรุณา อุตุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว
4. พัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ เป็นผู้มีความร่าเริง แจ่มใส เป็นมิตรต่อผู้อื่น มีกิริยามารยาทแบบไทยทั้งกาย วาจา ใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักฟังตนเอง มีความรับผิดชอบ

รู้จักยึดหยุ่นและวางตนอย่างเหมาะสม กับสถานการณ์ต่าง ๆ

5. พัฒนาการทางด้านสังคม เป็นผู้สามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ รู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว รูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยจึงมีคำขวัญที่สะท้อนลักษณะเด่นของเด็กปฐมวัยของไทย ซึ่งควรช่วยกันพัฒนาให้เป็นเอกลักษณ์ของไทย คือ "เด็กดีมีศีลธรรม กล้าคิดกล้าทำกล้าถาม งดงามมารยาท รักสะอาดแจ่มใส มีน้ำใจเพื่อส่วนรวม"

จากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านพัฒนาการคุณธรรมแสดงให้เห็นคุณธรรมสำคัญ 9 ประการ ที่ควรปลูกฝังให้กับเด็กปฐมวัยของไทยคือ มีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตากรุณา อุดม ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยันและไม่เห็นแก่ตัว

2.2 รูปแบบการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยฉบับปรับปรุง เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "การติดตามและการปรับปรุงรูปแบบการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย" ซึ่งเป็นงานวิจัยย่อยที่ 7 ของโครงการวิจัยแม่บทเรื่อง "การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย: รูปแบบสำหรับการศึกษาปฐมวัย" ได้พยายามทำให้เจตนารมณ์ของโครงการแม่บทในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งหมด โดยเฉพาะคุณธรรมสำคัญ 9 ประการของเด็ก มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น อีกทั้งยังนำพระราชดำรัส พระบรมราชาธิราช พระราชานิพนธ์ และโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบ ฯ ฉบับปรับปรุง เพื่อที่นำพาให้คนไทยพัฒนากายและใจของตนให้มีความเป็นมนุษย์ที่เป็นอิสระจากความครอบงำของอวิชาทั้งปวง และสามารถบรรลุเป้าหมายของชีวิตที่ไม่หลงพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือพึ่งพาวัตถุจนไม่พึ่งตนเอง

ลักษณะสำคัญ

รูปแบบ ฯ ฉบับปรับปรุงเป็นรูปแบบการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กชนบทวัย 3-5 ปี ที่มุ่ง

ค้นหาวิธีการพัฒนาเด็กที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวัยและที่เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่เป็นอิสระเพื่อให้เกิดการศึกษาที่ยั่งยืน ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนจึงเรียบง่าย เน้นการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ยังคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพในการส่งเสริมพัฒนาการที่เด็กควรได้รับอย่างเต็มศักยภาพ

ครูและผู้อบรมเลี้ยงดูเด็กต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเปี่ยมด้วยความรัก ความเมตตาและมีทัศนคติการมองโลกแห่งวัตถุและโลกแห่งจิตวิญญาณอย่างสมดุล

สาระและประสบการณ์ที่จำเป็นคือธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถสอนได้ทั้งมิติของความจริง ความดีและความงาม

กิจกรรมประจำวันดำเนินไปตามกิจวัตรในการดำเนินชีวิต และเป็นส่วนของการสอนที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็ก

บรรยากาศในการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นมากของรูปแบบ ๙ ฉบับปรับปรุง โดยมีบรรยากาศที่อบอุ่นงดงามด้วยพลังความรักความเมตตาต่อสรรพสิ่งและกลมกลืนกับความจริงในธรรมชาติรอบตัว

ความมุ่งหมาย

ด้วยทัศนคติว่าการพัฒนาเด็กเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการตลอดชีวิตของปัจเจกชนและวิวัฒนาการของมนุษยชาติ ความมุ่งหมายของรูปแบบ ๙ ฉบับปรับปรุงในการส่งเสริมพัฒนาการทางกายและจิตใจให้สมดุลและเหมาะสมกับวัย จึงมีดังนี้

1. เพื่อพัฒนาความรู้สึกมั่นคงและความสงบภายในของเด็กโดยการเรียนรู้จากกิจกรรมในการดำรงชีวิตที่ทำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในกิจวัตรประจำวัน ประจำสัปดาห์ ประจำฤดูกาล ประจำเทศกาลและประจำปี

2. เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้สัมผัสสัมพันธ์กับโลกด้วยความตื่นตา ตื่นใจ สงสัยใคร่รู้ใคร่เรียน และสนุกสนาน สามารถตอบสนองตนเอง ผู้อื่นและสิ่งรอบตัวได้อย่างเหมาะสม
3. เพื่อหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติและการเรียนรู้คุณของธรรมชาติ และเพื่อนมนุษย์ที่เกื้อหนุนการดำรงชีวิตของตน
4. เพื่อพัฒนาความวิริยะอุตสาหะและวินัยในตนเองจากการทำกิจวัตรประจำวันที่จำเป็น ต่อความเป็นอยู่ในชีวิตจริง
5. เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสพอเพียงในการเล่นอย่างสร้างสรรค์และถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ได้อย่างเสรี
6. เพื่อพัฒนาปัญญาควบคู่กับความละเอียดอ่อนของจิตใจโดยใช้ภาษาถิ่นและภาษากลางสื่อสารความจริงในธรรมชาติและภูมิปัญญาในวัฒนธรรมที่คุ้นเคย
7. เพื่อจัดสิ่งแวดล้อมที่หล่อเลี้ยงกายและใจของเด็กให้มีความเข้มแข็งและอ่อนโยน พร้อมทั้งจะเผชิญโลกในกายภาคหน้าได้อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี

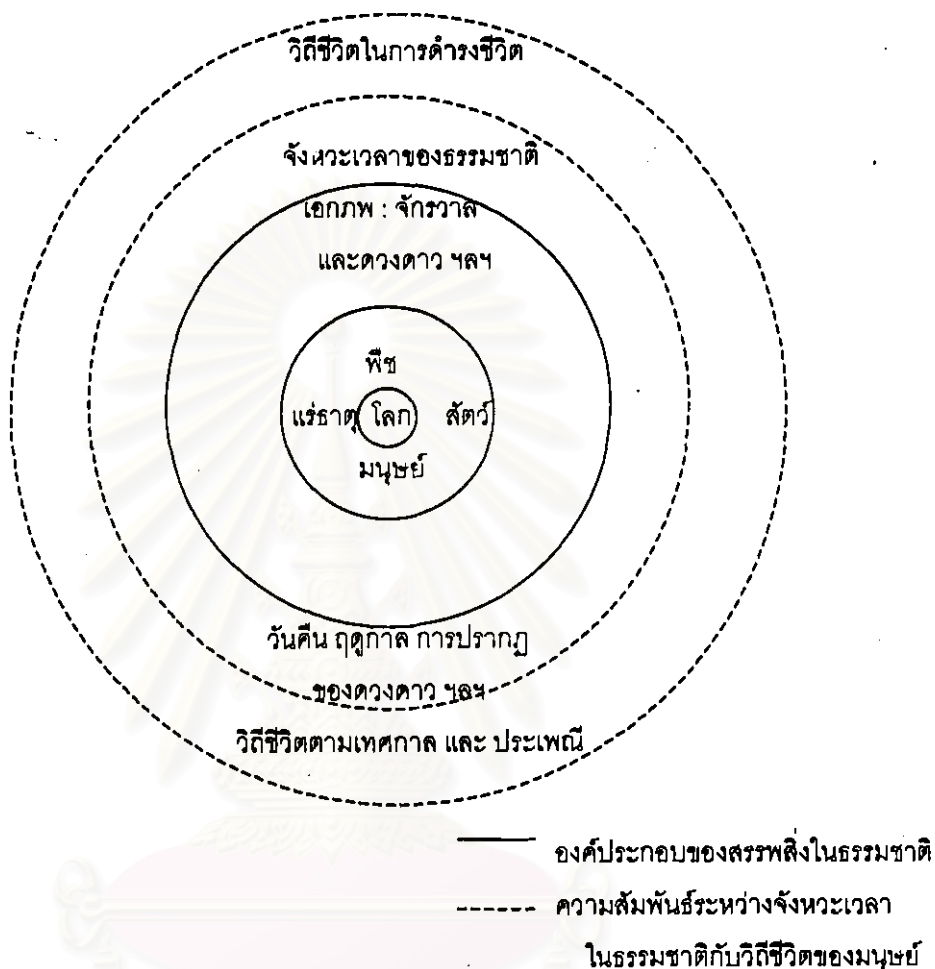
สาระและประสบการณ์

กำหนดสาระการเรียนรู้ใน 2 มิติ มิติแรกคือสาระที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแกนในการบูรณาการกับสาระในมิติที่สองคือ สาระตามพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม บุคลิกภาพและสังคมของเด็ก ถ้าพิจารณาในแง่ของหลักสูตร สาระดังกล่าวคือเนื้อหาในวิชาต่อไปนี้ ภาษา(ภาษาถิ่นและภาษาไทยกลาง) คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษา คุณธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรี

สาระเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นสาระที่เป็นวิถีชีวิตครอบคลุมธรรมชาติที่อยู่รอบตัวและกิจกรรมของมนุษย์อันเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและจังหวะเวลาในธรรมชาติกับวิถีชีวิตของมนุษย์

สาระและประสบการณ์ของรูปแบบ ๔ ฉบับปรับปรุงในส่วนที่สัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ ชีวิต และภูมิปัญญาไทย สะท้อนให้เห็นสังขรณ์ที่เป็นผลเชื่อมโยงโลกแห่งวัตถุกับโลกแห่งจิตวิญญาณ ใช้เป็นแกนในการพัฒนาสาระตามพัฒนาการของเด็กและออกแบบการจัดประสบการณ์ประจำวัน ประจำสัปดาห์ ตลอดจนประจำฤดูกาล งานประเพณีในท้องถิ่น ดังตัวอย่างของการจัดตาราง กิจกรรมประจำวัน ในการประยุกต์ใช้รูปแบบ ๔ ฉบับปรับปรุง ทั้งนี้การจัดตารางประจำวันแบบอื่น ภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ สาระและประสบการณ์ที่กำหนดให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ทำให้รูปแบบ ๔ ฉบับปรับปรุงนี้มีคุณค่าอย่างแท้จริง

- 07.00-08.00 น. การรับเด็ก ครูทักทายและต้อนรับเด็กเป็นรายบุคคล
กิจวัตรก่อนเข้าห้องเรียน คือ คินสิ่งที่ยืมจากห้องเรียนกลับไปทำกิจกรรมที่บ้าน เล่นกับเพื่อน รดน้ำต้นไม้ ให้อาหารสัตว์ ช่วยครูทำความสะอาดบริเวณ จัดดอกไม้บูชาพระ นำวัสดุธรรมชาติในฤดูกาล และ/หรืองานหัตถกรรมตามเทศกาลมาช่วยครูจัดโต๊ะของเล่น เก็บของเล่น ทำความสะอาดร่างกาย เพื่อเตรียมตัวเข้าเรียน เข้าแถวเคารพธงชาติ
- 08.00-08.30 น. กิจกรรมวงกลม
ถวายดอกไม้บูชาพระ และสวดมนต์ ร้องเพลงทักทายธรรมชาติรอบตัว เพื่อน และครู ท่องคำกลอนปนิธานเด็ก ร้องเพลง ท่องบทกลอน เล่นเกมนิ้วมือ เคลื่อนไหวร่างกายตามจินตนาการ เพลงและบทกลอน อาจเป็นนิทานหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับธรรมชาติ ครอบครวั เพื่อน จำนวนตัวเลข ฯลฯ
- 08.30-09.30 น. กิจกรรมสร้างสรรค์
เล่นตามจินตนาการโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นวัสดุธรรมชาติ และงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้แก่กิ่งไม้ ใบไม้ เมล็ดพืช กววด ผ้า ตุ๊กตาและของเล่นแบบง่าย ๆ ที่ครูและผู้ปกครองทำเองได้ แล้วเก็บของเล่นอย่างเรียบร้อยงดงาม
- 09.30-10.00 น. กิจกรรมที่ครูชี้แนะ
เพื่อให้บรรยากาศในห้องเรียนสงบและการควบคุมชั้นรวบรื่น ครูควรเลือกกิจกรรมที่เสนอแนะเพียงหนึ่งกิจกรรมมาจัดเตรียมให้เด็กในแต่ละวัน แต่ถ้าเด็กมีความรับผิดชอบพอในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง ครูสามารถอนุญาตให้ทำกิจกรรมที่ครูเคยจัดให้แล้วในวันก่อน ๆ ได้ กิจกรรมที่เสนอให้ครูเลือกจัดอย่างสม่ำเสมอ ในแต่ละวันในหนึ่งสัปดาห์ ได้แก่ วาดรูปและประดิษฐ์สิ่งของ (เด็กโตอาจเขียนอ่านเพิ่มหรือควบคู่กับการวาดรูปและประดิษฐ์สิ่งของได้) ระบายสี เย็บ ปัก ถัก ร้อย ทำอาหาร บั๊น เคนชมธรรมชาตินอกห้องเรียน
- 10.00-10.30 น. อาหารว่างตอนเช้า
ช่วยครูเตรียมอาหารว่างอย่างง่าย ๆ จัดโต๊ะอาหารด้วยแจกันดอกไม้

- ถ้วยชามและช้อนตามจำนวนเพื่อนและครู เสิร์ฟอาหาร กล่าวขอบคุณ
 ธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ที่เกื้อหนุนให้อาหารมีอยู่ สนทนาและช่วย
 เหลือเต็มอาหารให้เพื่อน ล้างภาชนะอาหาร เก็บอาหารที่เหลือสำหรับ
 ใส่หลุมปุ๋ยหมักและไว้เลี้ยงสัตว์
- 10.30-11.30 น. กิจกรรมกลางแจ้ง
 วิ่งเล่น ปีนป่ายต้นไม้ เล่นเนินดินทราย เล่นอิสระโดยใช้อุปกรณ์ที่
 มีอยู่กลางแจ้ง เช่น ท่อนไม้ ทราย น้ำ เล่นการละเล่นพื้นบ้าน ทำงาน
 ประจำ วันเช่น ซักผ้า ตากผ้า ทำของเล่นจากกิ่งไม้ ใบไม้ ทำสวน
 ให้อาหารและดูแลสัตว์เลี้ยง ทำความสะอาดอุปกรณ์เครื่องใช้ ของเล่น
 และร่างกายก่อนเข้าเรียน
- 11.30-12.00 น. นิทานพัฒนาจิตใจ
 ครูเล่าเรื่องสั้น ๆ ง่าย ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน เทพนิยาย เรื่องเล่าเกี่ยวกับ
 ธรรมชาติ
- 12.00-13.00 น. อาหารกลางวัน
 เสิร์ฟอาหาร กล่าวขอบคุณธรรมชาติและผู้ที่เกื้อหนุน ล้างภาชนะ
 อาหาร ทำความสะอาดร่างกายก่อนนอนกลางวัน
- 13.00-14.30 น. นอนกลางวัน
 สวดมนต์แผ่เมตตา ฟังครูกล่อมให้นอนอย่างสงบ
- 14.30-15.30 น. การเตรียมตัวกลับบ้าน
 ล้างหน้า ช่วยเหลือกันในการหวีผมและแต่งตัว รับประทานอาหาร
 ว่างตอนบ่าย (ลำดับกิจกรรมเช่นเดียวกับในช่วงอาหารว่างตอนเช้า)
 ท่องคำคล้องจอง ขอบคุณ ขอโทษ และอำลาเพื่อน ครู และทุกสิ่งรอบตัว
 ก่อนกลับบ้าน เด็กหรือผู้ปกครองบางคนยืมหนังสือ เนื้อเพลง
 หรือบทกลอนกลับไปทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว

หมายเหตุ อาหารว่างและอาหารกลางวันควรเป็นอาหารตามฤดูกาลที่มีในท้องถิ่นเพื่อที่เด็ก
 จะได้เห็นความต่อเนื่องของสิ่งต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนตน นอกจากนี้ควรเป็นอาหารที่รับประทานได้
 ง่าย เพื่อเด็กจะได้เรียนรู้จากการมีส่วนร่วมเตรียมอาหารและการจัดการกับอาหารที่เหลือ

2.3 ความหมาย และแนวคิดของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

“ การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของเด็ก ที่เป็นวัฒนธรรมชุมชน และวัฒนธรรมโรงเรียน”

ชาวไทยมุสลิมภาคใต้เป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน และชุมชน

คอร์ตเตส (Cortes, 1996) กล่าวว่า “การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม” หมายถึง กระบวนการที่ครูได้ช่วยเตรียมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจกัน มีความร่วมมือร่วมใจกันมองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการพึ่งพาอาศัยกัน ความเสียสละ และยุติธรรม การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นไม่ได้ต้องการนำไปสู่ความแตกแยก การพัฒนาความเข้าใจกัน การพึ่งพาอาศัยระหว่างกลุ่มคนโดยอาศัยการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการแบ่งแยกทางสังคมนั้นเกิดจากการขาดวิจาร์ณญาณของคน การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมจำเป็นสำหรับทุกโรงเรียน ไม่ใช่เพียงโรงเรียนที่มีเด็ก และ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมเท่านั้น เพราะทั้งนักเรียน และทุก ๆ คนจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชาติเดียวกัน เพื่อความเข้าใจกันและพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้ขยายขอบเขตของความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากสิ่งที่ใกล้ตัวออกไปสู่สิ่งที่ไกลตัว

โรงเรียนทุกโรงเรียนจำเป็นต้องมีการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะด้านนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไม่ได้เรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากกิจกรรมของโรงเรียน ก็เรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากภายนอกในสังคม ซึ่งทุก ๆ คนจะได้ประสบกับความหลากหลายของมนุษย์ตลอดชีวิต

แบงค์ส และ แบงค์ส (Banks and Banks, 1989) ได้ให้ความหมายของการศึกษาแบบ

พหุวัฒนธรรมไว้ว่า "การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมเป็นแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา และเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อที่จะเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันการศึกษา เพื่อให้นักเรียนแต่ละเพศ นักเรียนพิเศษ นักเรียนกลุ่มเชื้อสายต่าง ๆ กลุ่มสีผิว และกลุ่มวัฒนธรรมทั้งหลายได้มีความเสมอภาคกันในด้านความสำเร็จในการเรียน"

2.4 เป้าหมายของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

ทีดท์ และ ทีดท์ (Tiedt and Tiedt, 1995) กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้คือ "เป้าหมายทั้งหมดของพหุวัฒนธรรม คือ การปรองดองประสานกลมกลืนกันของคนในโลก"

เบธูธ และแมนนิง (Baruth and Manning, 1992) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของพหุวัฒนธรรมที่ควรนำให้คนทุกคนถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

1. สำนึก เข้าใจและยอมรับนับถือในธรรมชาติของความแตกต่างและคล้ายคลึงในระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ
2. รู้ถึงความแตกต่างที่มีอยู่ภายในกลุ่มครอบครัวต่าง ๆ ที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรม
3. พัฒนาความเข้าใจที่ดีต่อธรรมชาติและผลกระทบของชาตินิยม ตลอดจนถึงผลของชาตินิยมทั้งทางบวกและทางลบ
4. พัฒนาเจตคติที่ดีต่อเชื้อสายของบุคคล ยอมรับและใช้ภูมิหลังทางวัฒนธรรมเป็นแรงจูงใจเกื้อหนุนให้มีความสำคัญต่อสังคม
5. จัดและพัฒนาประสบการณ์ที่เหมาะสมที่จะช่วยให้เด็ก ๆ มีการพัฒนาที่ดีขึ้นทั้งด้านทักษะความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในสังคมที่มีเชื้อสาย และวัฒนธรรมที่หลากหลาย

แบงค์ส (Banks, 1994) กล่าวถึงการพัฒนานักเรียนตามทฤษฎีการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมไว้ 6 ระดับดังนี้

1. กลุ่มหลงวัฒนธรรมตนเอง ปฏิเสธวัฒนธรรมอื่น
2. กลุ่มหลงวัฒนธรรมอื่น ปฏิเสธวัฒนธรรมตนเอง
3. ยอมรับและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของตนเอง

4. ยอมรับและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของตนและวัฒนธรรมอื่น
5. สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมและแสดงออกถึงความเป็นชาติของตน
6. สะท้อนความเป็นชาติของตนและมนุษยโลก

โปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการสอนระดับอนุบาล ในชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้ได้ถึงระดับ 4 เป็นอย่างน้อย

2.5 ลักษณะและรูปแบบของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

แบงค์คส์ (Banks, 1994) กล่าวว่าการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมมี 2 รูปแบบคือ รูปแบบที่เน้นให้กลุ่มคนในวัฒนธรรมหลักยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างของบุคคลอื่น (Enlightening Power Group Model) และรูปแบบโปรแกรมที่เน้นให้กลุ่มคนในวัฒนธรรมย่อยเข้าใจตนเองในบริบททางสังคมของตนและวัฒนธรรมหลัก (Share Power Model) ซึ่งโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการสอนระดับอนุบาล ในชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้เป็นรูปแบบโปรแกรมที่เน้นให้กลุ่มคนในวัฒนธรรมย่อยคือชุมชนเข้าใจตนเองในบริบททางสังคมของตนและวัฒนธรรมหลักคือวัฒนธรรมทางราชการที่มีอยู่ในโรงเรียน

การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมประกอบด้วยมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

มิติที่ 1 การบูรณาการเนื้อหา (Content Integration) เป็นการปฏิบัติที่ครูใช้ตัวอย่างและเนื้อหาจากหลาย ๆ วัฒนธรรมและกลุ่มคนหลาย ๆ กลุ่มเพื่อแสดงมโนทัศน์ หลักการ ทฤษฎี ความเห็นในวิชาเรียนและแบบฝึกหัด

มิติที่ 2 กระบวนการสร้างความรู้ (Knowledge Construction Process) กระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวพันถึงขอบเขตที่ครูช่วยให้นักเรียนเข้าใจ รับรู้ จำ เปรียบเทียบ ประเมินค่า เพื่อค้นหา แสวงหา พิจารณาและตัดสินใจที่จะสรุปความหมายทางวัฒนธรรม

มิติที่ 3 การสอนที่ให้โอกาสอย่างเสมอภาค (Equity Pedagogy) เป็นการสอนที่ครูปรับปรุงการสอนของครูให้สูงขึ้นเป็นการสอนที่มีหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับขอบเขตของการ

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรมของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

เบรูธ และ แมนนิง (Baruth and Manning, 1992) ให้แนวคิดเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ดังนี้

1. โปรแกรมควรจะประกอบด้วยแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางวัฒนธรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะกล่าวถึงข้อเท็จจริงที่แยกออกเป็นส่วน ๆ
2. โปรแกรมควรจะเน้นวัฒนธรรมร่วมสมัยให้มากเท่ากับวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์
3. โปรแกรมควรจะเป็นผลรวมของความพยายามของการนำวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้แพร่กระจายในทุกกิจกรรม และทุกวันที่นำโปรแกรมไปใช้
4. โปรแกรมควรทำให้มั่นใจว่าไม่มีการถือเพศหนึ่ง เพศใดเป็นสำคัญ
5. โปรแกรมควรจะยอมรับลักษณะการศึกษาในสังคมสองภาษา และทัศนคติทางการศึกษาที่ถูกต้องต่อสังคมที่มีภาษาหลากหลาย
6. โปรแกรมและแนวคิดต่าง ๆ ควรจะตั้งอยู่บนภูมิหลังและประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเด็ก
7. โปรแกรมควรจะช่วย让孩子ทุกคนมีโอกาสเรียนได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยอาจมีการเตรียมพื้นฐานก่อน หรือมีโปรแกรมพิเศษอื่น ๆ

บุซบง ตันติวงศ์ (Boosbong Tantiwong, 1998) กล่าวว่า “หลักสูตรการศึกษาสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นหลักสูตรที่ช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติจริงอย่างบังเกิดผลสำเร็จภายในวัฒนธรรมของชาติ วัฒนธรรมย่อยของตัวนักเรียนเอง และภายในและระหว่างวัฒนธรรมย่อยอื่น ๆ เด็กต้องการพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองที่สะท้อนออกมาจากความละเอียดอ่อน ปราณีต ซึ่งสมดุลย์กันระหว่างเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ของชาติ และของโลกทั้งหมด”

แบงค์ส (Banks, 1994) ได้กำหนดแนวของประเด็นคำถามให้ตรวจสอบ หรือประเมินโปรแกรมไว้ 23 ข้อ

1. ความหลากหลายทางเชื้อสายและวัฒนธรรมได้อยู่ในสภาพแวดล้อมของการสอนในโปรแกรมหรือไม่

2. โปรแกรมได้ส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ เชื้อสายและวัฒนธรรมหรือไม่
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องในโปรแกรม(ผู้บริหาร ครู วิทยากร ผู้ปกครอง ผู้สนับสนุนการสอนอื่น ๆ ถ้ามี) มีลักษณะที่มีความหลากหลายทางเชื้อสาย และวัฒนธรรมหรือไม่
4. โปรแกรมมีการพัฒนานุเคราะห์ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมอย่างมีระบบ ครอบคลุมครบถ้วน บังคับใช้อย่างจริงจัง และต่อเนื่องหรือไม่
5. โปรแกรมได้สะท้อนถึงรูปแบบการเรียนรู้ตามเชื้อสายของนักเรียนในโรงเรียนนั้น ๆ หรือไม่
6. โปรแกรมได้จัดโอกาสที่ต่อเนื่องเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาการรู้จักตนเองได้ดีขึ้นหรือไม่
7. โปรแกรมได้ช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจความเป็นองค์รวมของประสบการณ์ของกลุ่มต่าง ๆ ทางเชื้อสายและวัฒนธรรมหรือไม่
8. โปรแกรมได้ช่วยให้นักเรียนได้สามารถระบุและเข้าใจถึงความขัดแย้งทางค่านิยมที่ติดอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลายหรือไม่
9. โปรแกรมได้สำรวจและทำให้กระจ่างเกี่ยวกับทางเลือก ทางออกต่าง ๆ ทางเชื้อสายและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในโปรแกรมหรือไม่
10. โปรแกรมได้แสดงถึงค่านิยม ทักษะ และพฤติกรรมที่ส่งเสริมความแตกต่างทางเชื้อสายและวัฒนธรรมหรือไม่
11. โปรแกรมได้ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดและการตัดสินใจ ทักษะในการมีส่วนร่วมในสังคมและความรู้สึกที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองดีหรือไม่
12. โปรแกรมได้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นที่จะส่งผลประโยชน์อย่างแท้จริงในระหว่างบุคคลและในระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมหรือไม่
13. โปรแกรมพหุวัฒนธรรม เข้าใจขอบเขต ลำดับเหตุการณ์และแสดงภาพรวมของกลุ่มเชื้อสายและวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรม
14. โปรแกรมมีการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นจริงทางสังคม และค่านิยมของกลุ่มเชื้อสายด้วยความหลากหลายทางเชื้อสายไว้หรือไม่
15. วิธีการแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) และพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) ได้ถูกนำไปใช้ในการออกแบบโปรแกรมหรือไม่
16. โปรแกรมได้ใช้วิธีการของการศึกษาเปรียบเทียบในการเรียนเกี่ยวกับกลุ่มเชื้อสาย

ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมหรือไม่

17. โปรแกรมได้ช่วยเหลือให้เด็กมีมุมมองในการตีความเหตุการณ์ สถานการณ์ และเกี่ยวกับความขัดแย้งจากความแตกต่างทางด้านเชื้อสายและวัฒนธรรมหรือไม่

18. โปรแกรมได้ให้แนวคิดและอธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของโปรแกรมซึ่งนำไปสู่การเป็นสังคมที่หลากหลายหรือไม่

19. โรงเรียนมีการเตรียมโอกาสสำหรับนักเรียนในการที่จะมีส่วนร่วมับประสบการณ์ทางสุนทรียภาพของกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเชื้อสาย ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมหรือไม่

20. โปรแกรมได้สร้างโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาวรรณกรรมอย่างเต็มรูปแบบโดยใช้ภาษาอย่างน้อย 2 ภาษาหรือไม่

21. โปรแกรมนำทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่นมาใช้มากที่สุดหรือไม่

22. กระบวนการประเมินสะท้อนให้เห็นเชื้อสายและวัฒนธรรมในชุมชนของเด็กหรือไม่

23. โรงเรียนนำความก้าวหน้าทางกระบวนการประเมินเป้าหมาย วิธีการ และวิธีการใช้สื่ออุปกรณ์ ถูกนำมาใช้ในเทคนิคการสอนเกี่ยวกับเชื้อสายและวัฒนธรรมหรือไม่

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนที่จัดการสอนแบบพหุวัฒนธรรม

แบงค์ส (Banks, 1994) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินโรงเรียนที่จัดการสอนแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สนับสนุนและส่งเสริมการสอนในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. บุคลากรในโรงเรียนมีทัศนคติทางบวก และมีความคาดหวังที่ดีต่อนักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมโรงเรียน

2. หลักสูตรนำไปสู่การปฏิบัติการในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม

4. วิธีการสอนของครูจะต้องสร้างองค์ความรู้ สร้างความเป็นตัวของตัวเอง สร้างความเข้มแข็ง และ สร้างความร่วมมือ

4. แต่ละองค์ประกอบของโปรแกรมถูกนำไปเครื่องซึ่งออกเป็นพื้นฐานต่อไป

5. สื่อการสอน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางเชื้อสาย กลุ่มชาติพันธุ์ แง่มุมทางวัฒนธรรม ไปตามสถานการณ์ ความคิดรวบยอด และ แนวโน้มต่าง ๆ

6. ความร่วมมือของพ่อแม่ เป็นการเตรียมบริบททางวัฒนธรรม สำหรับการสอน และ เชื่อมโยงระหว่างนักเรียนแต่ละคน และความรู้ทางวัฒนธรรม

7. บุคลากรสะท้อนให้เห็นถึงชาติพันธุ์ และความแตกต่างทางวัฒนธรรม

8. มินิโอบายเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมและสนับสนุนกลุ่มที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3.1 การทำงานความร่วมมือ

3.1.1 ความหมายของการทำงานความร่วมมือ

ฮาฟเนอร์ และ รีตต์ (Hafner and Reed, 1989) ได้ให้ความหมายของการทำงานความร่วมมือ คือ การทำงานเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน มีความเสมอภาคกัน มีการประสานร่วมมือกัน องค์ประกอบในการทำงานแบบความร่วมมือเป็นการปฏิบัติการณ์ที่มีพื้นฐานมาจากการรวมความมุ่งหมายกัน มีบทบาทในการตัดสินใจ มีการเจตเจต และร่วมกันปฏิบัติ

3.1.2 ลักษณะของการทำงานความร่วมมือ

ฮาฟเนอร์ และ รีตต์ (Hafner and Reed, 1989) ได้ให้ลักษณะของการทำงานแบบความร่วมมือโดยขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่แตกต่างกัน การปฏิบัติที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งได้เป็น 3 แบบ ดังนี้

3.1.1.1 แบบเครือข่าย (Networks)

3.1.1.2 แบบประสานงาน (Coordination)

3.1.1.3 แบบร่วมมือ (Collaboration)

การทำงานความร่วมมือในการแก้ปัญหาคงต้องนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มทำงาน ซึ่งพิจารณาได้จากการแก้ปัญหาได้ การที่ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น และมีจุดเริ่มต้นเพื่อที่จะทำในสิ่งที่กลุ่มทำงานต้องการ และความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มทำงาน

ฮาฟเนอร์ และ รีตต์ (Hafner and Reed, 1989) ได้กำหนดผลสำเร็จของการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรคือ สร้างเอกลักษณ์ร่วมกันของกลุ่มทำงาน (Developing Identity) และสร้างผลงานของกลุ่มทำงาน (Doing Productive Work) ดังนั้นการทำงานความร่วมมือผลที่ได้มิใช่เพียงผลงานของกลุ่มทำงานเท่านั้น ยังมีสิ่งที่เกิดขึ้นกับสมาชิก คือสมาชิกสามารถพัฒนาความรู้สึกร่วมกันเป็นเอกลักษณ์ร่วมกันที่จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตระหนักถึงคุณค่าของสมาชิกทุก

ฝ่าย ซึ่งการที่สมาชิกได้พัฒนาเอกลักษณ์ร่วมกันจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นควบคู่ไปกับผลงานที่ประสบผลสำเร็จ

ชอริต และ กรีเออร์ (Short and Greer, 1997) กล่าวถึงลักษณะการทำงานแบบความร่วมมือ หากเป็นความร่วมมือภายในองค์กรเดียว เช่นภายในโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) ให้เกิดขึ้น จะทำได้ดีเมื่อเป็นการทำงานร่วมมือกันระหว่างผู้นำโรงเรียนกับครูเพียงหนึ่งหรือสองคนซึ่งไม่ใช่ทั้งหมดของคุณคณะครูที่จะเข้ามาโดยทันที คุณลักษณะสำคัญของสมาชิกที่จะเข้ามาร่วมทำงานมีดังนี้

1. เป็นผู้สนับสนุนด้านทรัพยากร
2. เป็นผู้สนับสนุนตามตำแหน่งหน้าที่
3. เป็นผู้ที่มิสถานภาพตามที่ชุมชนนับถือ
4. เป็นผู้ที่สามารถนำไปสู่สมาชิกหรือแหล่งทรัพยากรสำคัญ
5. เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ
6. เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพเหมาะสมกับการเป็นผู้นำ

จากลักษณะของการทำงานแบบความร่วมมือที่กล่าวมาข้างต้นสามารถบอกได้ว่าสมาชิกที่เข้ามาร่วมมือทำงานต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือสมาชิกกลุ่มทำงาน ซึ่งจะมีจำนวน 3-4 คน และสมาชิกสนับสนุนตามความเหมาะสม

3.2 การพัฒนาโปรแกรม

3.2.1 ความหมายของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษา

โปรแกรมการศึกษา หรือบางครั้งใช้คำว่าโปรแกรมการสอน หมายถึงรายละเอียดของแนวการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนโดยทั่วไป หรือผู้เรียนที่มีคุณสมบัติพิเศษเพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้รับการพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมาย หรือลักษณะของโปรแกรมที่วางไว้ ซึ่งส่วนใหญ่รายละเอียดของโปรแกรมจะประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมาย ลักษณะของโปรแกรม การคัดเลือกผู้เข้าร่วมโปรแกรม วิธีการจัดกิจกรรม และการประเมินผลโปรแกรม

3.2.2 แนวคิดและหลักการพัฒนาโปรแกรม

งานวิจัยนี้ต้องอาศัยปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรมดังนี้

แนวคิดของกาพัฒนาหลักสูตรที่ใช้การจัดการศึกษาในปัจจุบันมีหลายแนวคิดด้วยกัน ได้แก่แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของกลุ่มมนุษยนิยม ปฏิรูปสังคมนิยม วิชาการนิยม และเทคโนโลยีนิยม แต่ละแนวคิดก็มีข้อดี ข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง การนำแนวคิดทั้ง 4 แนวคิดนี้มาปรับใช้กับการพัฒนาหลักสูตรนั้นจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางวัฒนธรรมที่มีส่วนเสริมสร้างในการพัฒนาการศึกษาด้วย ในการพัฒนาโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมในการสอนระดับอนุบาล ในชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้ นี้ ได้ใช้แนวคิด การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดปฏิรูปสังคมนิยมเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้สรุปการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดปฏิรูปสังคมนิยมไว้ว่า การจัดทำหลักสูตรตามแนวคิดของการปฏิรูปสังคมมุ่งเน้นความต้องการของสังคมมากกว่าความต้องการของบุคคล ดังนั้นการพิจารณาการจัดหลักสูตรต้องพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้

การพัฒนาหลักสูตรของกลุ่มปฏิรูปสังคมนี้ จะคำนึงถึงความมุ่งหมายเป็นหลัก เนื้อหาสาระต้องมีความชัดเจนที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและชี้ทางปฏิบัติในกิจกรรมและการจัดประสบการณ์ที่จัดขึ้น การประเมินผลมีความสอดคล้องกับความมุ่งหมาย โดยมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้ง 3 ส่วน

การกำหนดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมในหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันแล้วนำมาสังเคราะห์เป็นหัวข้อปัญหาเพื่อกำหนดความมุ่งหมาย แล้วจึงจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมที่ผสมผสานสอดคล้องต่อปัญหา และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ก่อนกำหนดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมต้องวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง คือการศึกษาชุมชนอย่างละเอียด เช่นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสังคม วัฒนธรรม การศึกษา ปัญหาสุขภาพอนามัย ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจระดับชาติ ประวัติ

ศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยมในเศรษฐกิจ ตรวจสอบระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับอิทธิพลทางการเมือง องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นการมองชุมชนในแง่ความเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองพอที่จะศึกษาวิจัยได้โดยตัวของมันเอง ไม่แยกศึกษาเฉพาะบางส่วนของชุมชน วิธีการศึกษาชุมชนจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

3.2.3 องค์ประกอบของโปรแกรม

จากปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่กำหนดการพัฒนาโปรแกรม สามารถนำมาจัดรูปแบบของโปรแกรมตามองค์ประกอบ 3 ประการ คือ จุดมุ่งหมาย การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ กระบวนการ และการประเมินผลดังนี้

3.2.3.1 จุดมุ่งหมาย คำว่าจุดมุ่งหมายทางการศึกษา มีผู้ใช้คำศัพท์ต่างกันหลายคำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบางแห่งใช้ไม่ตรงกันก่อให้เกิดความสับสน จากการศึกษาพบว่า สจัด อุทรานันท์ (2528) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายตามระดับและขอบเขตการใช้จากระดับกว้างไปสู่ระดับที่แคบเฉพาะเจาะจง สรุปได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายระดับชาติ คำศัพท์ที่ใช้คือ จุดหมาย หรือ จุดมุ่งหมาย (Aim) และ เป้าหมาย (Goal) เป็นนโยบายการศึกษาของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา
2. จุดมุ่งหมายระดับสถาบัน คำศัพท์ที่ใช้คือ ความมุ่งหมาย (Purpose) เป้าหมาย (Target) เช่นความมุ่งหมายของสถาบันการศึกษา เป้าหมายของโครงการ
3. จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร คำศัพท์ที่ใช้คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป (General Objectives) จุดมุ่งหมายเฉพาะ (Specific Objectives) เช่นจุดมุ่งหมายทั่วไป หรือ จุดประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มวิชา หรือวิชา
4. จุดมุ่งหมายระดับการเรียนการสอน คำศัพท์ที่ใช้คือ จุดประสงค์การเรียนการสอน (Instructional Objectives) ส่วนมากนิยมเขียนในลักษณะจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

ในโปรแกรมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามแนวคิดพหุวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการสอนระดับอนุบาล ในชุมชนไทยมุสลิมภาคใต้ ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย ใช้คำว่า วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

3.2.3.2 การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระ กิจกรรมในโปรแกรม เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นรองไปจากจุดมุ่งหมายของโปรแกรม เนื่องจากเนื้อหาสาระ และ กิจกรรมในโปรแกรม จะเป็นสื่อกลางที่จะพาผู้เข้าร่วมโปรแกรมไปสู่จุดมุ่งหมายของโปรแกรม

3.2.3.3 กระบวนการ กระบวนการในโปรแกรมเป็นเรื่องสำคัญควบคู่ไป กับโปรแกรม เป็นการนำโปรแกรมไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพตามแนวคิดที่วางไว้

3.2.3.4 การประเมินผลโปรแกรม

รูปแบบในการประเมินโปรแกรม หรือประเมินโครงการมีผู้เสนอไว้หลายรูปแบบ เยาวดี วิบูลย์ศรี (2536) ได้จัดกลุ่มรูปแบบการประเมินออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1) รูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินใจ (Decision - Oriented Evaluation) โดยนิยามว่า การประเมินเป็นการจัดการสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ เป็นรูปแบบที่ เน้นการประเมินเพื่อปรับปรุง รูปแบบการประเมินในกลุ่มนี้ได้แก่รูปแบบการประเมินที่เสนอโดย คณะกรรมการการประเมินผลการศึกษาแห่งชาติ ของสหรัฐอเมริกา (The Phi Delta Kappa National Study Committee on Evaluation) รูปแบบนี้มีชื่อย่อว่า CIPP MODEL คณะกรรมการ ประเมินผลการศึกษาแห่งชาติ ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำโดย สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ได้กำหนด หลักการสำคัญในการประเมิน โดยมุ่งประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ 4 ส่วนคือ

(1) การประเมินบริบท (Context Evaluation : C) ได้แก่สภาพ แวดล้อม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความต้องการของคนในชุมชน แนวคิด ปรัชญาในการจัดการ ศึกษา การพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งบริบทเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดจุดมุ่งหมายของโปรแกรม

(2) การประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation : I) ได้แก่ปัจจัย ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำโปรแกรมไปใช้ เช่นความพร้อมของครู ผู้บริหาร ประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชนอาคารสถานที่ งบประมาณ สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ

(3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ได้แก่ กระบวนการนำโปรแกรมไปใช้ เป็นการประเมินเพื่อ หาข้อบกพร่องของการดำเนินการ และทำการ แก้ไข หาข้อมูลประกอบในการตัดสินใจสั่งการ การพัฒนาต่าง ๆ บันทึกภาวะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

(4) การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการ ประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโปรแกรมกับเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของ โปรแกรมที่กำหนดไว้แต่ต้น

2) กลุ่มรูปแบบการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่า (Value - oriented Evaluation) โดยนักประเมินกลุ่มนี้เห็นว่าการประเมินเป็นการให้คุณค่าหรือตีราคาสิ่งที่ถูกประเมิน นิยมใช้ในการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริการสังคม หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของ รัฐบาล ซึ่งมักมีความซับซ้อนต้องอาศัยวิธีการประเมินทั้งแบบมีระบบ และตามธรรมชาติ (Naturalistic Approach) โดยให้ความสำคัญของการประเมินที่จะได้ถึงคุณค่าที่แท้จริงของ โครงการ รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจริง แม้จะเป็นผลกระทบก็ถือว่าเป็นข้อมูลสำคัญต่อการตัดสินคุณค่า

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ไคร์นีย์ (Cairney, 1995) และคณะได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความร่วมมือ : จุดเชื่อมต่อ ระหว่างบ้านโรงเรียนและชุมชน โดยศึกษาถึงการเรียนรู้ภาษาและการเรียนรู้วรรณกรรมโรงเรียน ของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความอิทธิพลมาจากการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมในบ้านและ ชุมชน และจากพ่อแม่ ผู้ดูแล และผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้วรรณกรรมโรงเรียนของพวกเขาอย่าง ไร การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาระดับประถมศึกษาครบถ้วนจำนวน 11 ครอบครัว ผลการวิจัยพบว่าจาก การประเมินทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมครอบครัวและชุมชน สนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้วรรณกรรมของเด็กโดยส่วนใหญ่ และพบว่าการริเริ่มความร่วมมือ กันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ริเริ่มจากโรงเรียนสู่ชุมชน 76.3 %ริเริ่มจากกลุ่มในชุมชนสู่โรงเรียน 10.3 %

บาร์นฮาร์ท (Barnhart, 1991) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การตรวจสอบการพัฒนาโครงการ โรงเรียนก่อนประถมศึกษาของโคโลราโด ในกระบวนการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและเอกชน : รูปแบบความร่วมมือ ซึ่งโครงการโรงเรียนก่อนประถมศึกษาของโคโลราโด (CPP) ก่อตั้งขึ้นในปี 1988 ซึ่งบริการให้กับเด็กอายุ 4 ขวบจำนวน 2000 คน ที่ต้องการการพัฒนาด้านภาษา จากผลการ วิจัยพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและประยุกต์ใช้โครงการ CPP พ่อแม่มีส่วนร่วมในการ ให้ทางเลือกต่าง ๆ มีการฝึกหัดบุคลากรของ CPP อย่างเหมาะสม ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัย สำคัญระหว่างระดับการศึกษาหรือภาษาที่ใช้พูดที่บ้านกับความเห็นด้วยกับการดำเนินงานของ CPP

4.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชนไทยมุสลิม

ประกาญจน์ เหลาอ่อน (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการเรียน การสอนเด็กวัยอนุบาลหลายวัฒนธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดระนอง โดยการวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนเด็กวัย อนุบาลหลายวัฒนธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดระนอง ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กและบรรยากาศในชั้นเรียน การปรับตัวของเด็กกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และด้านความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างบ้าน กับโรงเรียน ผลการวิจัยในเรื่องของผลการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนเด็กวัยอนุบาล ต่างศาสนาพบว่า 1) ครูทุกคนรับรู้ว่าตนเองและบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนสามารถยอมรับเด็กที่ นับถือศาสนาต่างจากตนได้โดยไม่มีปัญหาแต่อย่างใด 2) ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมโดยเฉพาะข้อปฏิบัติ และข้อห้ามต่าง ๆ และยังขาดการยอมรับว่าศาสนาอิสลามมีความสำคัญเท่าเทียมกับศาสนาพุทธ 3) ครูส่วนใหญ่ยังพยายามให้เด็กไทยมุสลิมทำกิจวัตรและกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดในแผนการ จัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นมาตรฐานใน วัฒนธรรมชั้นเรียนอนุบาลไทยพุทธ 4) ครูไม่ได้ช่วยจัดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรมของกัน และกันโดยนำศาสนาอิสลามหรือวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิม สอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอนปกติ เลย 5) ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่ ยังไม่ได้ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนโดยคำนึง ถึงความแตกต่างทางศาสนา

จินตนา สุขสำราญ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาในศูนย์รับเลี้ยงเด็กของ ชุมชนไทยมุสลิมประชากรในการวิจัยคือ ศูนย์รับเลี้ยงเด็กของชุมชนไทยมุสลิมในเขต กรุงเทพมหานคร จำนวน 14 ศูนย์ ตัวอย่างประชากร 9 ศูนย์ ตัวอย่างประชากรผู้ให้ข้อมูล 83 คน เป็นผู้บริหาร 9 คน ครูผู้สอน 27 คน ผู้นำทางศาสนา 2 คน ผู้ปกครอง 45 คน ผลการวิจัยพบว่าการ จัดการศึกษาในระดับปฐมวัยในศูนย์รับเลี้ยงเด็กของชุมชนไทยมุสลิมที่มีการสอดแทรกความเชื่อทาง ศาสนาอิสลาม สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ศูนย์รับเลี้ยงเด็กของชุมชนไทยมุสลิมที่มี การสอดแทรกความเชื่อทางศาสนาอิสลามเคร่งครัดมาก มีการนำความเชื่อทางศาสนาอิสลามทั้ง หลักศรัทธา และหลักปฏิบัติประกอบการตัดสินใจ และบูรณาการในการจัดการศึกษาทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอน 2) ศูนย์รับเลี้ยงเด็กของชุมชนไทยมุสลิมที่มีการ

สอดแทรกความเชื่อทางศาสนาอิสลามปานกลาง มีการนำความเชื่อทางศาสนาอิสลามบางด้านของหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติเข้ามาประกอบในการตัดสินใจในการจัดการศึกษาปานกลาง ตลอดจนบูรณาการหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติบางประการในการจัดการเรียนการสอน พร้อมกับสอนเน้นสาระพื้นฐานทางการศึกษาเป็นรายวิชา 3)) ศูนย์รับเลี้ยงเด็กของชุมชนไทยมุสลิมที่มีการสอดแทรกความเชื่อทางศาสนาอิสลามน้อย มีการนำความเชื่อทางศาสนาอิสลามด้านหลักปฏิบัติเข้ามาประกอบในการตัดสินใจและแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาน้อย โดยเน้นสาระพื้นฐานทางการศึกษาเป็นรายวิชาและบูรณาการหลักปฏิบัติเข้ามาในหลักการจัดการเรียนการสอนบ้างเล็กน้อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย